

Rusmir Djedović

Likovi zavičaja 1

SABRIJA PROHIĆ – PRVI MODERNI BIZNISMEN U PRIVREDNOJ HISTORIJ GRAČANICE

U našoj historiografiji uopće, pa i takozvanoj lokalnoj, Gračanica i njena okolina u periodu između dva svjetska rata nije bila predmet ozbiljnijih istraživanja. Malo je objavljeno radova o Gračanici koji se bave tim periodom. Osobito je nedovoljno istražena uloga i značaj nekih istaknutih Gračanlija. U nizu značajnih imena ističe se ime Sabrije Prohića, kojeg narodno pamćenje svrstava u znameniti je ličnosti novije gračaničke prošlosti.¹

U literaturi o Gračanici i danas je jako malo napisano o Sabriji Prohiću, mada o njegovoj ulozi i značaju, prije svega u ekonomskom razvoju grada i okoline, možemo dosta čuti u priči starijih Gračanlija. Dosadašnje monografije i radovi o Gračanici uglavnom konstatuju da je među istaknutijim privrednicima između dva svjetska rata u Gračanici bio i Sabrija Prohić, da je posjedovao jednu trgovačku radnju, otkupnu stanicu poljoprivrednih proizvoda i tri veletrgovačka stovarišta drveta.²

Takođe je konstatovano da je, između ostalih, Sabrija Prohić, bio među najpoznatijim veletrgovcima-izvoznicima u Gračanici tridesetih godina dvadesetog stoljeća.³

Uzroke tako slabom poznavanju uloge Sabrije Prohića u privrednom i društvenom životu Gračanice između dva svjetska rata (kao i drugih njemu sličnih likova) treba tražiti u ideologiziranim pogledima na čitavo to razdoblje tokom socijalističkog perioda. Ti su

likovi uglavnom tretirali kao kapitalisti, kulači, a ponekad i narodni neprijatelji, o čijoj se sudbini gotovo nije smjelo ni govoriti. Između ostalog, to je i razlog što su okolnosti pod kojima je fizički nestao Sabrija Prohić, 2. maja 1946. godine, do danas ostale nerasvijetljene. Po svemu, tragičan kraj ove ličnosti, jednostavno nije moga biti predmet nikakvih zvaničnih, pa ni privatnih komentara.

U ovom kraćem radu prezentirat ćemo nešto više podataka o Sabriji Prohiću. Do tih podataka došli smo pregledom, široj javnosti, uglavnom nepristupačnih izvora, prije svega, matičnih knjiga tzv. domovnica za grad Gračanicu s početka tridesetih godina 20. stoljeća, zatim, posjedovnih listova gruntovnih uložaka, pregleda njegovih nepokretnih dobara iz sudske gruntovnice. Došli smo i do malo poznatog članka o Sabriji Prohiću, koji je objavljen u časopisu "Islamski Svijet", davne 1932. godine. Dosta podataka je prikupljeno i iz sjećanja starijih Gračanlija.

Sabrija Prohić je rođen 10. 12. 1900. godine u Gračanici. Potiče iz jedne relativno starije familije Gračanice. Otac mu je bio Hadži Avdaga, a djed Mujaga Prohić. Dalji preci su mu bili Hadži Ahmet-aga, zatim Ahmet-aga i rodonačelnik gračaničkih Prohića, Ibrahim-aga. Predanje govori da je taj Ibrahim-aga doselio u Gračanicu iz Sarajeva, krajem 18. stoljeća. Porijeklo familije vezuje se za Užice i dalje za Konju.⁴ Trgovina je po tradiciji bila osnovno zanimanje gračaničkih Prohića u Gračanici, što potvrđuje i stalni dodatak "aga" uz njihova imena. U skladu s tim, narodno sjećanje, pa i neki zvanični dokumenti spominju i Sabrijagu Prohića.

Djed Sabrije Prohića, Mujaga (1840. – 1905.) je krajem osmanske i tokom austrougarske uprave bio poznati gračanički trgovac, a od 1885. godine, pa sve do kraja života i ugledni član Općinskog vijeća Gračanica.⁵ Sabrijin otac, Hadži Avdaga se takođe bavio trgovinom. Rođen je 1872. godine, oženio se 1896. godine Esmom zv. Ema Mujezinović (rođena 1880. godine u Tuzli), a umro 1939. godine.

Sabrija Prohić, Venecija, 15.2.1938.

Poslije očeve smrti, krajem tridesetih godina, kao najstariji sin, Sabrija je postao glava veće porodice, odnosno domaćinstva, koje je bilo smješteno u porodičnoj kući sa imanjem, poviše Mahmutovca, prema mahali Trepanići. Zajedno s majkom Esmom (umrla 1951. godine), pored Sabrije, supruge mu i djece, u tom zajedničkom domaćinstvu bila su i njegova braća i sestre: dr. Abdurahman, poznatiji kao dr. Avdo (rođen 1902. godine)⁶, Beghanuma (1913.), Rukib (1917.) i Zemka (1921.)⁷ Tu su živjeli i njegova žena i djeca.

Sabrija je 10. 8. 1919. godine oženio Safetu Muftić (rođenu 1902. godine, umrla iza Drugog svjetskog rata), kćer Mujage Muftića⁸. Sa njom je izrodio djecu: Fikreta (rođen 1921. godine)⁹, Eminu (1927.)¹⁰, Zumretu (1932)¹¹, Esmu (1935)¹² i Abdulaha (1939)¹³. Dakle, oko 1940. godine, domaćinstvo Sabrije Prohića imalo je 11 članova.¹⁴

Sabrija Prohić je još kao dječak, tokom Prvog svjetskog rata, radio sa ocem Hadži

Avdagom u njegovoj trgovačkoj radnji. Pun energije i ambicije, pored pomaganja u trgovini, počeo je voditi knjige i sam naručivati robu, tako da mu je otac ubrzo prepustio vođenje kompletne trgovine.¹⁵ Slijedeći vlastitu poslovnu intuiciju i volju, nakon toga Sabrija proširuje posao i sve se više okreće ka šumi, odnosno prometu drveta i proizvoda od drveta. Ubrzo zakupljuje veće šumske površine u okolini Gračanice i po Ozrenu i počinje intenzivnu eksploataciju drveta. U Gračanici je formirao stovarišta i lagere drveta za razne potrebe (naročito željeznički pragovi za uske i normalne pruge i ogrjevno drvo), a potom počeo izvoziti drvo i proizvode od drveta u velike gradove: Zagreb, Beograd, Skoplje, Suboticu, luku Dubrovnik, pa i u inozemstvo (naročito Italija).¹⁶

Pored toga, bavio se i otkupom i izvozom lokalnih poljoprivrednih proizvoda, uglavnom, povrća, voća, peradi. Osobito je izvezio velike količine suhe šljive (prvo otkup svježe, zatim sušenje, smještanje u magaze, pa izvoz, pretežno preko Brčkog), nastavljajući tako tradiciju značajnog izvoza suhe šljive iz gračaničkog kraja.

Pored velike radne energije, vjernosti (od ranog jutra na poslu), Sabrija Prohić je već tokom dvadesetih godina 20. stoljeća, imao osobine modernog poslovnog čovjeka. Dosta je koristio pisaći stroj, telefonska slušalica stalno mu je bila u rukama, često je odlazio na poslovna putovanja po velikim trgovačkim centrima.¹⁷ Takav, u svemu moderan pristup trgovini i način njegovog rada bio je gotovo nezamisliv kod ostalih gračaničkih trgovaca tog vremena, naviklih na tradicionalnu trgovinu.

Stalna mobilnost omogućavala mu je i stalno poslovno napredovanje. Već početkom tridesetih godina počinje razvijati posao i u najvećim centrima tadašnje države, Zagrebu i Beogradu.

U to vrijeme u Gračanici je posjedovao dvadesetak kuća i zgrada, pretežno u čaršiji. Veći kompleks njegovih objekata nalazio

se na "Ćošku" (između Mahmutovca i čaršijskog Šehita).

Takođe je imao više poslovnih prostora, dućana i magaza u Čaršiji, kao i više lagera drveta kako u Gračanici tako i drugim mjestima po Bosni i Hercegovini. Sabrija je imao u svom vlasništvu brojne parcele zemljišta po Gračanici, predgrađu i pored rijeke Spreče.¹⁸ Posjedovao je, takođe, veće šumske komplekse i druge zemljišne parcele u Lohinji (Cerovo brdo, Pećurine, Jukani), Piskavici (Šumnjača), Grabovcu itd.

Sabrija je ostavio trag u mnogim segmentima ukupnih društvenih prilika u Gračanici između dva svjetska rata. Upravo on je nabavio kinoprojektor za prikazivanje nijemih filmova u Gračanici. Početkom dvadesetih godina posjedovao je motocikl sa prikolicom, a oko 1925. godine dovezao je u Gračanicu automobil marke "Ford", što je bila prava rijetkost za tadašnje manje bosanske gradove. Aktivno je pomagao rad kulturno-prosvjetnih društava u Gračanici. Tako ga 1932. godine, nalazimo u rukovodstvu "Gajreta".¹⁹

Za potrebe svojih poslova Sabrija je angažovao brojnu lokalnu radnu snagu. Krajem tridesetih godina, počeo je angažovati i stručnjake sa strane. Tako je 1939. godine zaposlio kao knjigovođu Rifata Hadžiselimovića, sina Ibrahima, rođenog 1915. godine u Kotor Varoši, koji se te godine doselio u Gračanicu i oženio Safetu iz porodice Žiško. Doveo je u Gračanicu nekog Slovenca po imenu Albert, kao svog ličnog vozača i dodijelio mu stan u jednoj od svojih kuća.

Šireći poslove, poslije 1932. godine, kupio je poslovnu zgradu u centru Beograda, više poslovnih i stambenih zgrada u Zagrebu (dvije zgrade u Ilici, jedna u Frankopanskoj), kao i ljetnikovac sa imanjem na Srebrnjaku, pored Zagreba, zatim građevinsko zemljište na Pantovčaku i u Zagrebačkoj ulici.

Do početka Drugog svjetskog rata, Sabrija je jedan od većih veletrgovaca i poslovnih ljudi iz Bosne i Hercegovine. Pod pritiskom ustaških vlasti, kako je često govorio, iz Gra-

čanice je preselio u Zagreb u februaru 1942. godine i počeo okupljati tadašnju intelektualnu i kulturnu elitu Bošnjaka u tom gradu.²⁰

Nakon završetka Drugog svjetskog rata Sabrija Prohić je živio sa ženom i djecom u vlastitoj kući na Ilici. Ostalu imovinu po Zagrebu, Gračanici i drugim mjestima oduzela mu je država.²¹ Godinu dana poslije završetka rata pokušao je obnoviti poslovne veze sa inozemstvom i 2. 5. 1946. godine, na putu iz Zagreba za Italiju, nestao zajedno sa vozačem i autom.²² O njihovim sudbinama se više nikada nije ništa saznalo.²³ U nedostatku zvaničnih i istinitih informacija, o nestanku Sabrije Prohića ispredale su se različite, pa i fantastične priče, koje niko nije mogao provjeriti.²⁴

Na osnovu podataka koje smo u ovom radu uspjeli prikupiti i sistematizovati, može se zaključiti da je Sabrija Prohić bio jedan od najznačajnijih i, po svemu sudeći, jedan od najbogatijih gračaničkih privrednika u periodu između dva svjetska rata. Po vrijednosti kapitala, uspostavljenim poslovnim vezama sa najvećim centrima monarhističke Jugoslavije, on je vjerovatno jedini u Gračanici uspio da se izdigne visoko iznad lokalnih okvira. Stoga se za Sabriju Prohića može reći da je prvi moderni biznismen u privrednoj historiji Gračanice.

Napomene

¹ Ima još značajnih ličnosti tog perioda u Gračanici, a o kojima se u današnjoj literaturi gotovo ništa ne zna. Spomenimo imena Hamida Hadžiefendića, uglednog advokata, narodnog poslanika i banskog vijećnika za gračanički srez, zatim Mujage Muftića, poznatog trgovca i političara, Hivzage Hifziefendića, dugogodišnjeg gradonačelnika Gračanice, dr. Avde Prohića, prvog Gračanlije sa diplomom liječnika itd.

² Zapravo ti podaci se crpe iz sjećanja na prilike u Gračanici pred Drugi svjetski rat koje je sastavio Gračanlija Damjan Blagojević, 1986. godine, a koji su objavljeni u Gračaničkom Glasniku broj 14, od novembra 2002. godine. Isti podaci prezentirani su i u monografiji o Gračanici i njena okolina u NOB-u i revoluciji od

- Esada Tihića i Omera Hamzića iz 1988. godine, te u prilogu o gospodarskim prilikama u Gračanici između dva svjetska rata od Omera Hamzića iz 1997. godine.
- 3 Omer Hamzić, Gospodarske prilike u Gračanici između dva svjetska rata, sa posebnim osvrtom na trgovinu, Gračanički glasnik broj 3, Gračanica 1997. str. 34.
- 4 O gračaničkim Prohićima više u knjizi Nihada Halilbegovića, "Ali Riza ef. Prohić, život i djelo", Sarajevo, 2000.
- 5 Imao je pet sinova: Ali Rizu ef. (poznatog bosanskog alima), Avdagu, Džemala, Hamdu i Hasana i tri kćeri.
- 6 O njegovom bratu dr. Avdi Prohiću, tada bankom ljevakaru, takođe poznatom Gračanliji tog vremena, je potrebno napraviti posebno istraživanje. Nešto više podataka o njemu vidjeti u: Omer Hamzić, Razvoj zdravstvene djelatnosti u Gračanici - od ambulante do opšte bolnice, Gračanički glasnik, broj 10, Gračanica, 2000. str. 70. i 89.
- 7 Sabrija je imao još dvije sestre, Hankiju – udata Širbegović i Diku – udata Arnautalić.
- 8 I Mujaga Muftić, trgovac i političar, je imao značajnu ulogu u ukupnom životu Gračanice i okoline između dva svjetska rata. Njegov značaj u Gračanici je gotovo potpuno neistražen i nepoznat današnjoj široj javnosti.
- 9 Zv. Fikro, živio u Zagrebu, umro 1999. godine. Sa ženom Zlatom Sijerčić iz Tuzle imao sinove Nedima, -glumca i dr. Esada –geofizičara.
- 10 Zvana Emica, udata u poznatu trgovačku familiju Mešinović iz Sarajeva.
- 11 Zvana Zumka, udata Hasanbegović (sin Zlatko, historičar u Zagrebu).
- 12 Udata Tučić u Tuzlu, kasnije u Zagreb, ima dva sina.
- 13 Zv. Avdeša, ljekar specijalista u bolnici na Šalati u Zagrebu. Oženjen iz Zagreba, ima sina Ozrena – redatelja.
- 14 Prema matičnoj knjizi, Domovnici, knjiga I-A, za grad Gračanicu, Matična služba općine Gračanica, Sabrija je imao još jednu kćer - Refku, koja se kao mlada utopila u rijeci Spreči, na porodičnom imanju, nešto prije Drugog svjetskog rata.
- 15 Još 1928. godine se zvanično obrada drveta kao industrijski pogon vodila u vlasništvu Abdage Prohića i sina, kao i trgovina mješovitom robom (Prof. dr. Jusuf Mulić, Nosioći vlasti, privrede i školstva u gračaničkom srezu 1928. godine, Gračanički glasnik, broj 10, Gračanica 2000. str. 48-50.
- 16 E. N., Sabrija Prohić, veletrgovac zemaljskim proizvodima, Islamski svijet, broj 11, od 8. novembra 1932. godine, Sarajevo, 1932. str. 2-3.
- 17 E. N., isto.
- 18 Na zemljištu pored karanovačkog mosta, na putu za Boljanić, je imao i "izhodnu" kuću, koju su četnici zapalili za vrijeme Drugog svjetskog rata.
- 19 Gajret, 10/XIII, 16.6.1932., str. 180. I njegova supruga Safeta takođe je bila vrlo aktivna u "Gajretu".
- 20 Tada se u Zagreb preselio i njegov poslovni partner Ibrahimaga Halilbegović iz Gračanice, koji je kupio hotel "Mlinarica". U tom hotelu i u Sabrijinoj vili na Srebrnjaku okupljali su se mnogi Bošnjaci, koji su se u to vrijeme zatekli u Zagrebu. Sabrija je pomagao i obični, siromašni svijet iz Bosne kad god je bio u prilici.
- 21 Većina Sabrijinih nekretnina u Gračanici kasnije je došla u posjed Općine Gračanica, Trgovačkog preduzeća Bosna i raznih državnih službenika, koji su, nakon rata, dolazili sa raznih strana na službu u Gračanicu.
- 22 Dan poslije njegovog odlaska iz Zagreba (sa vozačem, koji je bio iz Crikvenice), tadašnje vlasti su mu zatvorile suprugu Safetu i najstarijeg sina Fikreta, pokušavajući ih prisiliti da kažu gdje se nalazilo Sabrijino bogatstvo (novac i zlato).
- 23 Na inicijativu porodice, Sabrija Prohić je po posebnom sudskom postupku službeno proglašen mrtvim tek 2003. godine u Zagrebu
- 24 Protiv Sabrije Prohića je vođen sudski proces na Okružnom sudu u Tuzli. Presuda je donešena u odsustvu okrivljenog, za kojeg je rečeno da je na slobodi, ali nepoznatog boravišta. Oglašen je krivim jer je kao vlasnik trgovačke firme prodavao njemačkoj i hrvatskoj vojsci: drvo, zemaljske proizvode i raznu manufakturnu robu.